

KAPRONCZAY KÁROLY: KORÁNYI FRIGYES ÉS A SZABADSÁGHARC¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Szállási Árpád**

Korányi Frigyes 1844-ben iratkozott be a pesti orvosi karra. Az orvosi pálya „családi foglalkozás” volt, de az orvosi tanulmányok mellett nem feledkezett meg az irodalomról, a bölcséleti tudományokról sem. 1846-ban Oroszhegyi Józsa (1822–1870) medikus, a pesti radikális ifjak egyik vezetőjének elnöklete alatt Korányi Frigyest, Vasvári Pált, Maizner Jánost, a későbbi kolozsvári orvosprofesszort is az egyetemi ifjúság Irodalmi Körében találjuk. Törzshelyük a Pilvax-kávéház volt, a későbbi „márciusi ifjak” találkahelye. Csakhamar felismerte, hogy a szépirodalom számára nem hozhat babérokat, viszont választott hivatásának közéletében sok feladat várhat rá. Alig tizenkilenc éves, amikor megjelent első írása az ‘Orvosi Tár’-ban (1846), „Szózat az orvoskar javaslatkészítő bizottságához” címmel. Ebben az orvosképzés reformját sürgeti, több gyakorlatibb jellegű képzést, a betegágy melletti foglalkozások számának növelését, külföldi ösztöndíjakat és az elavult sebészképzés megszüntetését. Helyesli, hogy az állam a jövőben csak egyetemet végzett orvosokat alkalmazzon, de kiemeli, hogy a működő – elsősorban vidéken élő – seborvosok és szülésmesterek milyen hasznos „munkásai” a vidék betegellátásának, rájuk továbbra is nagy szükség van. Lelkesedése és kiváló szónoki képessége Korányit nemcsak a medikusok, hanem az egyetemi ifjúság körében ismertté tették. Valóban az egyetemi ifjúság egyik vezérének – az ún. végrehajtóbizottság elnökének – számított.

1848. március 15-ét – 80 éves korában emlékiratában – úgy írta le, hogy az Újvilág utcai épület – a mai Semmelweis utca és Rákóczi út sarkán állott régi jezsuita kolostor épülete – földszinti előadójában éppen Sauer Ignác belgyógyászati előadását hallgatta és jegyzetelgette, amikor kintről lármát hallottak: társaival az ablakhoz rohant, „az utcán állott Petőfi Sándor és halálsápadtan a ’Talpra magyar’-t szavalta.” Elrohantak a jogászokért és a bölcsészhallgatókért, ő is ott állott a szakadó esőben a Landerer és Heckenast-nyomda előtt, majd a Helytartótanács épülete előtt, amikor kiszabadították Táncsics Mihályt. Másnap őt is beválasztották – Maizner

¹ Forrás: Kapronczay Károly: Korányi Frigyes és a szabadságharc. Kézirat.

A szerző által felhasznált források:

Elmult idők emlékeiből. családja tagjai számára összeállította: Korányi Sándor. Bp., 1928. 1. r. 108, 2–3. r. 45 p. (A második és harmadik rész az Orvosképzés 1928-as különszámának, valamint a másutt tartott évfordulós megemlékezéseknek a szövege.)

Jendrassik Ernő: Korányi Frigyes emlékezete. 1828. decz. 20. – 1913. május 19. = Orvosi Hetilap, 1913. pp. 402–404.

Hajós Károly: Korányi Frigyes és kora. = Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica 29 (1963) pp. 195–208.

Máté István – Réti Endre: Korányi Frigyes. Bp., 1951.

Müller Kálmán: Korányi Frigyes. In: Az orvosi tudomány magyar mesterei. Bp., 1924.

Róth Miklós: id. dr. Korányi Frigyes. Bp., 1929.

Bókay János: Korányi Frigyes. Akadémiai Értesítő, Bp., 1928.

Babics Antal: Megemlékezés Korányi Frigyesről. Magyar Tudomány, 1962. pp. 561–568.

Varga Lajos: Korányi Frigyes. = Orvosi Hetilap, 1963. pp. 1039–1042.

Jendrassik Ernő: Korányi Frigyes. Bp., 1914. (Az MTA elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. XVII. köt. 2. sz.)

Magyar Imre: Korányi Frigyes. In: Az orvosi iskola mesterei. Bp., 1969.

János és Vasvári Pál barátaival együtt – abba a küldöttségbe, amely a főváros kívánságait tolmácsolta az országgyűlésnek és felelős magyar kormány kinevezését kérte. 1848. május elsején ugyancsak részt vett abban a küldöttségben, amely Kolozsvárra utazott, hogy üdvözlje az Erdéllyel való egyesülést. A felelős kormány megalakulása után – a medikusok képviselőjében – beválasztják abba az orvoskari bizottságba, amelynek feladata az orvosképzés reformjának előkészítése és a tanszabadság elveinek érvényesítése. Később egy küldöttségbe is beválasztják, amely Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszternél az „ellenséges és a magyarokkal gyűlölködő” tanárok eltávolítását kérte. Korányi ebben az időben változtatta meg a nevét, nemcsak családja, hanem maga is ezzel kívánta kifejezni elkötelezettségét a magyarság ügye mellett. Nem volt „lázadó” típus, megfontolt, minden megnyilvánulását átgondolt ifjú volt, akire tanárai – elsősorban Balassa János, Sauer Ignác, Wagner János stb. – is felfigyeltek.

1848. szeptember 2-án a szabolcsi nemzetőrök „zászlóalj-orvosukká” választották, amiben Sauer Ignác professzor, a nemzetőrség főorvosa is megerősíti. Feladata a Patay őrnagy vezényelte szabolcsi zászlóalj gyógyszerterának kezelése, adott esetben a sebesültek kötözése és ellátása lett. A szabolcsi zászlóalj is délre vonult, amikor Jellacsics horvát bán császári serege megindult Pest elfoglalására. Ercsinél szemtanúja volt Zichy Ödön elfogásának és kivégzésének, majd zászlóalja részt vett az ozorai csatában. Korányi a nemzetőrökkel – üldözve a horvát csapatokat – a Drávához vonult. Perczel Mór tábornok és a szabolcsi nemzetőr tisztek között megromlott a viszony, Perczel ugyanis gyávának nevezte a szabolcsi nemzetőröket. A tisztek Patay István őrnagy vezetésével elhatározták, hogy megjelennek Perczel előtt és elégtételt kérnek. Volt lökdösődés, kiabálás, kardoknak földhöz csapdosása, amikor a heves vitát (sőt ordítózást) a zászlóaljorvos – Korányi medikus – halk, de határozott hangja vágta ketté. Ugyan szavaira később senki nem emlékezett pontosan, senki nem tudta híven idézni, csak arra emlékeztek, hogy a tábornok a tisztekkel eleinte nem akart megbékélni, ezek már leoldották kardjukat, s már-már súlyos következményű egyenetlenség támadt volna, de a fiatal orvosjelölt beszéde olyan hatással volt valamennyi jelenlevőre és a tábornokra is, hogy a jelenet általános kibéküléssel és a félreértés kimagyarázásával rendbe jött. Korányit ezért a tábornok elismerő nyilatkozatban és köszönő levélben részesítette. Így emlékezett erről Jendrassik Ernő az ‘Orvosi Hetilap’ 1913. 21. számában.

A Jellacsics felett aratott győzelem, 1848 szeptember-októberének eseményei felgyorsították a honvédség gyorsütemű kialakítását, ezzel egy időben a honvédorvosi kar szervezését, a katonaegészségügy szervezetének kiépítését. Korányi – mind nemzetőr „zászlóaljorvos” – azonnal kérte átvételét a honvédorvosi karba, viszont mint negyedéves medikus önálló feladatot nem kaphatott; katonaeorvosi kiképzésre be kellett „vonulnia” a Balassa János vezette honvédorvosi tanfolyamra. 1848. november 10-én alorvosnak kinevezték a szabolcsi 104. honvédzászlóaljhoz, beosztási helye a pesti honvédkórház lett. Balassa János és Markusovszky irányítása mellett alapos ismereteket kapott a modern sebkezelési eljárásokról, a katonaegészségügy alapjairól, kórházszervezésről, stb. Korányi Frigyes medikus, honvédalorvos itt hivatalosan Markusovszky Lajos segéde lett. 1849. január 1-jén – Windisch-Grätz csapatainak közeledése miatt – a pesti honvédkórházat kiürítették, a betegek vagy követték a kormányt Debrecenbe, vagy polgári házaknál kerestek menedéket. Az emberségben bízók maradtak a kórházban, őket néhány nap múlva a császári katonák – függetlenül egészségügyi állapotuktól – penderítik az utcára.

Korányi Frigyes is elhagyta Pestet, a kemény hidegben Debrecenen keresztül Nyíregyházára megy, ott „bevonult” alakulatához, a szabolcsi honvédzászlóaljhoz, illetve annak tábori kórházába. Itt töltötte az 1849. január-áprilisi hónapokat, miközben szakmai vitába keveredett a kórház polgári főorvosával, annak maradi sebkezelési módszerei miatt. A végzett orvos „kikérte magának”, hogy a medikus honvédorvos „kritizálni merészelte” munkáját. Pontosán nem lehet tudni a fejleményeket, illetve azt, hogy Korányi nem ment be a tábori kórházba, vagy a főorvos utasította ki. Az biztos, hogy a szabolcsi kormánybiztos 1848. április 21-én a „munka folytatására” szólítja fel Korányit, egyben megróttá magatartásáért.

Korányi nem folytatta a „szakmai vitát”, unta már a helyőrségi szolgálatot, így előbb Debrecenbe, majd Pestre ment, hogy a honvédorvosi kar főnökétől kérjen új beosztást. Lumniczer

Sándor főtorzservos, a honvédorvosi kar főnöke 1849. július 2-án 104. honvédzászlóalj ideiglenes főorvosává nevezi ki Korányi Frigyes orvosnövendéket! A 104. zászlóaljat Henryk Dembiński tábornok parancsnoksága alá rendelik, majd 1849. július 21-én a temesvári táborból azt jelentik a Honvédelmi Minisztérium egészségügyi osztályának: a 104. zászlóalj főorvosa Korányi Frigyes, alorvosa Reiner Zsigmond abszolvált medikus és Boehm József sebészmeister. A világoosi fegyverletétel után rövid ideig a nagykállói szülői házban tartózkodik, majd tanulmányainak folytatására Pestre utazott.

Pest alaposan megváltozott: a félelem, a bizonytalanság lett úrrá. Egyetemi társai bizonyos értetlenséggel fogadták megjelenését. Ismerték „múltját”, a hallgatók közötti vezetői szerepét, de az egyetemi bizottság egyelőre a professzori és tanári kar „múltjával”, annak vizsgálatával volt elfoglalva. Balassa Jánost is az Újépületben tartották, állásából felfüggesztették. A medikusok küldöttségét Korányi Frigyes vezette a rettegett Protmann rendőrfőnök elé, ott Korányi „fulmináns beszédben kérte Balassa szabadonbocsáttatását.” Valóban bátorság kellett a „fulmináns beszédhez”, a Balassa János melletti nyílt kiálláshoz, de Balassát nemsokára kiengedték, bár állásából egy esztendőre felfüggesztették.

Valójában ekkor szövődött barátság Balassa és a jóval fiatalabb Korányi Frigyes között: Balassa János még szigorló évében tiszteletbeli segédjévé fogadta és Korányi halála napjáig talizmánként őrizte azt a Luer-féle sebészeti műszertárat, amit ezekben az években kapott mesterétől. 1852-ben szerzett orvosdoktori oklevelet a pesti orvosi karon és valóban sebész kívánt lenni. Ezért – Balassa János ajánlásával – a bécsi Schuh professzor klinikáján lesz „mütönövendék”. Valóban szép sebészi pálya előtt állt, amikor 1852. április 24-én beidéztek a bécsi rendőrkapitányságra és felségsértés miatt kitiltották Bécsből és Pestről, szülővárosába, Nagykállóba száműzték. Oka a következő volt: egyik rokonának, Kandl Pálnak írott levelében Ferenc József császárt, akit schönbrunni kirándulása alatt látott lovagolni, „jóképű gyerek”-nek jellemezte. A levelet felbontó rendőrségi tisztviselő „jótáplálnak” fordította, amiért meghatározatlan ideig Nagykállóba száműzték. Az ítélet súlyosnak látszott, hiszen félbeszakította pályafutását, de a kényszerlakhely kijelölésétől függetlenül bárhová utazhatott, csak Bécsben és Pesten nem telepedhetett le. Balassa és több bécsi professzor eredménytelenül próbált kérvényezni Korányi ügyében, aminek az lett a „vége”, hogy 12 évben határozták meg a Pestről és Bécsből való kitiltás idejét.